

NAGY FERENC

Gondolatok Finkey Ferenc egykori szegedi egyetemi tanárról és anyagi büntetőjogásról

I. Finkey Ferenc szegedi egyetemi működéséről és ennek utóhatásáról

Finkey Ferenc mint szegedi egyetemi tanár

Finkey Ferencet, mint ismeretes, Kolozsvárott avatták jogi doktorrá.

Az ügyvédjelölti tevékenységét követően jogakadémiai tanár volt Sárospatakon, majd Kolozsvárott magántanár, később 1912-től egyetemi nyilvános rendes tanár. 1915–1921 között pedig Pozsonyban lett egyetemi tanár.

Az 1921. évi XXV. tc. a székhelyét elvesztett kolozsvári m. kir. Ferencz József Tudományegyetemnek ideiglenesen Szegeden való elhelyezését mondta ki. Az egyetem Szegeden való működésének kezdő időpontjául az 1921/22-i tanévet állapította meg.

A kolozsvári m. kir. Ferencz József Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karának 1921. június 17-én tartott IX. rendes ülésén készült jegyzőkönyv tanúsága szerint Lukács Adolf ny. r. tanár az 1915. óta üresedésben levő büntetőperjogi tanszék ügyében kiküldött bizottság elnöke és Moór Gyula ny. r. tanár a bizottság előadója (egyben a kar jegyzője) Finkey Ferenc ny. r. tanár meghívását terjeszti elő a pozsonyi Erzsébet Tudományegyetemről. A karnak az volt a törekvése, hogy az összes üresedésben levő tanszékei mielőbb betöltésre kerüljenek, hogy legalább személyi tekintetben megerősödve vonulhasson be új székhelyére az egyetem, illetve annak jogi kara.

Az előbb említett kari ülésen történt előterjesztés szerint Finkey Ferencnek a kolozsvári karról 1915-ben történt távozása nagy veszteség volt, de épp olyan nyereség volna az újbóli megnyerése. A kiküldött bizottság előadója szerint Finkey Ferenc "Közel három évtizedes irodalmi munkássága felöleli az anyagi és az alaki büntetőjog egész mezejét, érinti a kultúrpolitika számos kérdését és belenyúl a jogbölcselet területébe is." Az előterjesztés úgy összegez, hogy "Finkey Ferenc tudományos egyénisége messze kimagaslik mindazok közül, akik az üresedésben levő büntetőperjogi tanszék betöltésénél figyelembe jönnek." A kar az előterjesztett javaslatot egyhangúlag elfogadván, elhatározta, hogy az említett tanszéket meghívás útján tölti be és a büntetőperjogi tanszékre Finkey Ferenc pozsonyi ny. r. tanárt hívja meg.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a szegedi büntetőperjogi tanszékre az 1921. október elején kelt 162.305/1921. IV. szám alatti rendelkezésével az V.

fizetési osztályba nevezte ki Finkey Ferencet egyetemi nyilvános rendes tanárrá. Kődöböcz József legújabb könyvében (Finkey Ferenc élete és munkássága. Miskolc-Sárospatak, 1995.) azt írja, hogy "1922-ben Finkeyt hívták vissza a Kolozsvárról Szegedre költözött egyetemre, ahol újabb másfél évet töltött, tanított". Az 1971-ben kiadott Szegedi Egyetemi Almanach szerint Finkey Ferenc Szegeden 1921. szeptember 22-én lett egyetemi tanár. Az biztos, hogy a szegedi visszahívás időpontja nem 1922-ben, hanem 1921-ben volt, kérdés csupán az, hogy a kinevezés 1921. szeptember végén, vagy október elején történt-e. További kérdés, hogy tényleges mikor kezdte meg Szegeden oktatási tevékenységét. "Emlékképek és élmények életem derűs napjaiból" (Sárospatak, 1944.) c. visszaemlékezésében Finkey Ferenc azt írja, hogy a kolozsvári egyetemnek Szegedre, a pozsonyinak Pécsre történő áthelyezésére vonatkozó "rendelkezés engemet, aki 1921. novemberben, Pozsonyból kiutasításunk után, Budapestre értem, nagy dilemma elé állított. Várjak-e, míg a pozsonyi kollégákkal Pécs felszabadítása után oda leköltözhetem, vagy elfogadjam a volt kolozsvári kedves kartársaim és barátaim nagylelkű ajánlatát...Elhatározásomat megkönnyítették különösen Tóth Károly barátom sürgető levelei, melyekből kiéreztem azt a rendkívüli szeretetet, mellyel a Ferencz József egyetemre való visszatérésemet legőszintébben óhajtják..."

A pozsonyi Erzsébet Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kara 1921. szeptember 22-én Budapesten tartott I. rendes ülésén hangzott el, hogy a Szegedre leköltöző kolozsvári Ferencz József Tudományegyetem meghívása folytán Finkey Ferencnek – több kollégájával együtt – ezen egyetem ny. r. tanárává a kormányzó által történő kinevezetése a napokban meg fog történni. A pozsonyi kar Finkey Ferenc és kollégái távozását "nagy sajnálattal tudomásul vette, egyúttal elhatározta, hogy felkéri a kart: szíveskedjék hozzájárulni ahhoz, hogy Finkey Ferenc az 1921/22. tanév folyamán a szeged-kolozsvári karon kívül a jelenleg átmenetileg Budapesten elhelyezett pozsonyi karon is teljesíthessen szolgálatot." E kérés háttérében az állt, hogy Finkey Ferenc és társai "rögtöni távozásával" karuk "rendkívül súlyos helyzetbe jutna" és jelen félévben való betöltésük lehetetlen lenne. A pozsonyi egyetem említett budapesti kari ülésén Finkey Ferenc is jelen volt és a jegyzőkönyv tanúsága szerint jogtanár kollégáival együtt a kartól "Őszinte fájdalommal válnak meg. Csakis egyetemünk jogi karának pár hóval ezelőtt bizonytalannak látszó sorsa és családi körülményei indították őket arra az elhatározásra, hogy a kolozsvári (szegedi) jogi kar meghívását elfogadják."

A kolozsvári Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kara Szegeden 1921. október 10-én tartotta II. rendkívüli ülését. Ezen az ülésen mutatta be Tóth Károly elnöklő dékán a kar új tanárainak kinevezésére vonatkozó miniszteri leiratokat. A dékán az ülésen bemutatja a pozsonyi kar kérelmét is. A szegedi kar válasziratában úgy fogalmazott, hogy "hozzájárul ugyan ahhoz, hogy nevezettek (köztük Finkey Ferenc is) helyettesítéseket vállalhassanak, hangsúlyozza azonban, hogy a kar összes tagjainak állandó és osztatlan munkásságára magának is legteljesebb mértékben szüksége lévén, épp csak rövid időre van módjában engedélyezni".

Az első félévi további kari ülések jegyzőkönyvei alapján megállapítható, hogy Finkey Ferenc egyrészt az ún. alapvizsgálati bizottságnak, másrészt az ún. jogtudományi államvizsgálati bizottságnak is tagja lett. Továbbá az 1921/22. tanév első félévi tandíj felosztásából is részesült. Azonban az is tényként rögzíthető, hogy az

említett tanév első félévében több kari ülésről igazoltan volt távol (pl.: az 1921. november 30-i III., az 1921. december 13-i IV. rendes ülésről).

Az 1921/22. tanév II. felére szóló tanrendben megtalálhatjuk Finkey Ferenc nevét a büntetőperjog előadójaként, amit heti 5 órában pénteki és szombati napon adott elő. Érdekességként az is megemlítendő, hogy Finkey Ferenc heti egy órában büntéstant (poenológiát) is meghirdetett, mégpedig szombati napon.

1922. január 12-én kelt miniszteri rendelet formájában az a "kivételes engedély", hogy Finkey Ferenc az I. és a II. félévben büntetőjogból és eljárásjogból egyaránt az Erzsébet Egyetem Jogi Karán helyettesi minőségben előadásokat tarthasson a Ferencz József Tudományegyetemen teljesítendő szolgálata mellett.

Az 1922/23. tanévnek mind az I. félévi, mind a II. félévi tanrendjében a büntetőperjog előadójaként Finkey Ferencet tüntették fel heti 5-5 óra időtartamban. E mellett az I. félévben büntetőjogi szemináriumi megbeszéléseket két órában, kriminalisztikai gyakorlatokat pedig egy órában vezetett. A II. félévben a perjogi előadások mellett büntetőjogi szemináriumot szintén tartott, ahogy büntetőperjogi gyakorlatokat is. (A magyar büntetőjog előadója heti öt óra időtartamban az egész tanév során Lukács Adolf volt.)

Visszaemlékezésében említi meg, hogy többen, "akiket sorsunk Szegedre hozott, megfelelő lakás hiányában és botrányosan magas lelépési díjaktól megriasztva, nem költöztünk le egyetemi székhelyünkre, ami kötelességünk lett volna, hanem ott maradtunk Budapesten nagy küszködéssel kiverekedett szükség-lakásunkban és csak az előadási napokra utaztunk le Szegedre."

Az 1922/23. tanévi rektori beszámolóból tudhatjuk (1923. június 20.), hogy "Finkey Ferenc a büntetőperjog ny. r. tanára folyó évi május hónapban koronaügyész-helyettesé nevezetvé ki, május 29-én karunk szolgálatából megvált". "Szegedi rövid, alig másfél évi tanárkodása záróköve lett" egyetemi tanári pályájának. A kar pedig úgy határozott, hogy a büntetőperjogi tanszék helyettesítésére Lukács Adolf ny. r. tanárt kéri fel az 1923-24. tanévben.

Finkey Ferenc a szegedi jogi kar tiszteletbeli ny. r. tanára

Buza László akadémikus, szegedi egyetemi tanár megállapítása szerint, "Hogy a szegedi egyetem mennyire értékelte (és értékeli) Finkey Ferenc munkáját, megmutatja, hogy mikor viszonyai alakulása folytán megválnak az egyetemtől, az nem tud belenyugodni, hogy őt teljesen elveszítse. Tiszteletbeli professzorává teszi, majd 17 év múlva – milyen beszédes bizonyítéka a Finkey nem halványuló érdemeinek – a legnagyobb kitüntetéssel ékesíti fel: h. c. doktorává avatja". Heller Erik pedig akként vélekedett, hogy "Akik Finkey Ferencel együtt fejtettek ki tanári működést, a mi elődeink, akkor, amikor ő a tanszékétől megvált, őt egész rendkívüli kitüntetésben részesítették az által, hogy tiszteletbeli nyilvános rendes tanári címmel leendő felruházását hozták legfelsőbb helyen javaslatba, nyilván nem tudtak belenyugodni abba, hogy ámbár csak külsőleg is, megszűnjék az a kapcsolat, amely Finkey Ferencet egyetemünkhöz fűzi". A tiszteletbeli egyetemi tanári cím adományozásának előzményeiről és körülményeiről a következőket lehet tudni:

A szegedi kar 1924. június 23-án tartotta X. rendes ülését Ereky István dékán elnöklete alatt. Ezen az ülésen a Kar egyhangúlag elhatározta (a büntetőjogi bizottság

javaslatára alapján), hogy előterjesztést tesz a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez az iránt, hogy Finkey Ferenc koronaügyész-helyettes "tekintettel egyrészt azokra a nagy érdemekre, melyeket kiváló tudományos irodalmi munkásságával és csaknem harminc éves eredményes tanári működésével szerzett, másrészt azokra a kötelezőkre, melyek őt egyetemünkhöz, illetve karunkhoz két ízben is csatolták, karunkon a büntetőjog tiszteletbeli ny. r. tanárává neveztessék ki".

Az 1925. március 25-én tartott VII. rendes kari ülés jegyzőkönyve szerint a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter leiratával értesíti, hogy a kormányzó Finkey Ferenc részére "az egyetemi oktatás és a tudományos irodalom terén szerzett kiváló érdemei elismeréséül a tiszteletbeli egyetemi ny. r. tanári címet adományozta". Az ülésen elnöklő Moór Gyula dékán bejelentette, hogy a kinevezési okmányt Finkey Ferencnek "a Kar őszinte szerencsekívánatai kíséretében megküldte" és bemutatja azzal kapcsolatban Finkey Ferenc meleghangú köszönő levelét. Mindez pedig a kari ülésen "örvendetes tudomásul szolgált". Finkey Ferenc így 1925 márciusától lett tiszteletbeli nyilvános rendes tanár a szegedi egyetemen.

Abban a reményben is történetelt ez az 1924. évi előterjesztés, hogy Finkey Ferenc mint tiszteletbeli egyetemi tanár időnként előadásokat tart majd a karon, s így ha szűkebb keretek közt is, de tovább fogja folytatni eredményes tanári munkásságát. Azonban sem ezen előterjesztést, majd nem sokkal később Lukács Adolfnak a büntetőjog tanárának elhunytát követően sem érezte magát Finkey Ferenc abban a helyzetben, hogy a szegedi tanszékre való visszahívását elfogadhassa.

Finkey Ferenc a szegedi egyetem diszdzektora

Az 1939/40. tanév II. rendes ülésén (1939. október 26-án) Heller Erik ny. r. tanár bemutatja Finkey Ferenc honoris causa doktorrá avatása ügyében valamennyi kari tag által aláírt indítványt. Ezen indítvány "a jogtudományok művelése, a jogi oktatás, a törvény-előkészítés és a büntető igazságszolgáltatás terén kifejtett kimagasló érdemeinek elismeréséül a jogtudományok honoris causa doktorává" történő megválasztására, továbbá az avatás és a doktori oklevél kiadására vonatkozó előterjesztést kívánja a kormányzóhoz felterjeszteni.

Az indítvány szerint Finkey Ferenc "Neve szorososan összeforrott egyetemünkkel és különösen karunkkal. Ha a büntetőjogi és büntető eljárási jogi tanszékétől, amelyet karunkon betöltött, családi körülményei miatt nem kellett volna megválnia, még ma is működő tanáraink sorában volna egyetemünk díszé."

Heller Erik értékelése szerint Finkey Ferenc "Tudományos irodalmi működését már igen fiatalon, 25 éves korában kezdte meg és azóta lankadatlan kedvvel gazdagítja szakirodalmunkat az értékesnél értékesebb munkákkal". Büntetőeljárási és büntetőjogi tankönyvein "a jogásznemzedékek beláthatatlan sora nevelődött, közülük sokan váltak igazságszolgáltatásunk és államéletünk érdemes munkásaivá és nem egy vált büntető jogtudományunk avatott művelőjévé. A monográfiai irodalom terén nem kevésbé gazdag Finkey Ferenc munkássága. Különös szeretettel karolta fel a börtönügyi kérdéseket, melyeknek ébrentartásával és iránytadó megoldásával különösen kiváló érdemeket szerzett".

Azok közé a professzorok közé tartozott, akik lelkesen foglalkoznak tanítványaikkal a szemináriumi és praktikumai órákon is. Tudományos lelkesedése és

írói tevékenysége akkor sem lankadt el, amidőn katedrájától megválva, az igazságszolgáltatásnak szentelte nagy tudását és ügyszeretetét. Nagy tudományos felkészültsége és gyakorlati érzéke őt arra is kiválóan alkalmassá tették, hogy a törvény-előkészítés munkájába is bevonják... állandóan működő munkatársa lett a törvény-előkészítésben Balogh Jenő igazságügyminiszternek.

Sokrétű és minden ízében jelentőségteljes tevékenységének képe hiányos volna, ha nem emlitenők fel még azt is, hogy a még folyamatban levő évben megalakította a Magyar Büntetőjogi és Kriminológiai Társaságot, amivel a hazai büntetőjogászokat egy táborban egyesítette.

Tudományos működése kezdettől fogva és állandóan szoros kapcsolatban van a lüktető élettel... Legfelsőbb fokon irányító tényezője büntető igazságszolgáltatásunknak".

Az 1940/41. tanévről szóló egyetemi évkönyvben szereplő adatok szerint Finkey Ferenc titkos tanácsos, koronaügyész 1940. február 17-én lett a szegedi egyetem tiszteletbeli jogtudományi doktora. Finkey Ferenc visszaemlékezésében a felavatás (a nagyszámú "díszes közönség" által megtisztelt "gyönyörű ünnepség") napjaul 1940. május 15-ét, helyéül pedig az egyetem Auláját jelölte meg.

Összegzésszerűen tehát – jórészt a kari ülések jegyzőkönyvei és egyéb egyetemi dokumentumok alapján – az rögzíthető, hogy Finkey Ferenc a pozsonyi Erzsébet Tudományegyetemről került át Szegedre a Ferencz József Tudományegyetem meghívására az 1921/22-es tanévtől. Ebben a tanévben pedig még helyettesítéseket is ellátott az Erzsébet Tudományegyetem Jogi Karán. Lényegében két tanévnyi időt oktatott Szegeden az egyetem Jog- és Államtudományi Karán. Az 1921/22-es és az 1922/23-as tanévben a büntető perjogi tanszék vezetőjeként elsősorban eljárásjogi előadásokat, de büntetőjogi szemináriumokat, sőt pönológiai, kriminalisztikai foglalkozásokat is tartott.

Szegedről történő távozása 1923 májusában történt, s ez két körülménnyel volt magyarázható. Az egyik a családi-anyagi természetű ok (megfelelő szegedi lakáshoz jutás megoldatlansága), a másik pedig a koronaügyész-helyettesi megbízás elvállalása. Hogy hogyan értékelte Szeged Finkey Ferenc munkásságát, professzori tevékenységét, erre az egyik legjobb bizonyíték, hogy 1925-ben tiszteletbeli egyetemi tanári, majd 1940-ben – születésének 70. és egyúttal 47 évi közszolgálat befejezését követően nyugdíjba vonulása évében – díszdoktori címet adományozott számára.

II. Finkey Ferenc anyagi büntetőjogi munkásságáról

Finkey Ferenc tudományos pályája büntetőjogi dogmatikával indult. "Az egység és a többség tana a büntetőjogban" c. (1895) c. művével habilitált, s lett magántanár 1896-ban. Ugyanebből az évből származó "A büntetőjog alapjai" a székfoglaló értekezésének a címe. "A szándék fogalma és ismérvei a büntetőjogban" (1899), "A motívumok tana a büntetőjogban" (1903), illetve a Btk reformjáról (1903) készített munkáiban, majd "A jogtalanság, mint a büntetendő cselekmény ismérve" (1909) c. művében az anyagi büntetőjog legalapvetőbb elméleti kérdéseit ragadta meg.

Tankönyvekben foglalta össze mind az anyagi, mind az alaki büntetőjog egész anyagát. Anyagi büntetőjogból 1902-ben jelent meg az első kiadás, 1905-ben a

második, 1909-ben a harmadik, majd 1914-ben a legnagyobb terjedelemben (907 oldal) a negyedik kiadású tankönyve, aminek "új lenyomata", rövidített új kiadása és "A magyar anyagi büntetőjog jelen állapota" címet viselő ún. Toldalék 1923-ból való. Finkey szerint ez a Toldalék nem külön munka akart lenni, csak – "mindössze" 216 oldal terjedelemben – egyszerű kiegészítése "a tankönyv hiányossá és hézagossá lett szövegének". Az említett Toldalék a tankönyv használhatóságát volt hivatva biztosítani az 1914–22. években létrejött új anyagi büntetőjogi törvények, a legújabb szakirodalom és a bírói gyakorlat feldolgozásával. Ezek a tankönyvek felölelték a büntetőjognak mind az általános, mind a különös részi anyagát.

Anyagi büntetőjogi tankönyveik közül végül is a legalapvetőbb, a legátfogóbb, a legtöbbször hivatkozott, az 1914-ben közzétett negyedik kiadás, s jómagam is jelen írásomban elsősorban ezen könyv általános részének egyes – általam kiemelt – témaköreit kívánom ismertetni és értékelni.

Finkey Ferenc a büntetőjog fogalma alatt az anyagi büntetőjogot, a büntető eljárást és a büntetések vagy biztonsági intézkedések végrehajtására vonatkozó szabályokat egyaránt értette, és ebben a tág (általa "egész"-nek nevezett) értelemben fölfogott büntetőjog valamennyi ágát magas színvonalon művelte.

A büntetőjognak kettős feladatát szánt: az egyik a társadalmi rend, a fennálló tételes jogok védelme és e szabályok tiszteletben tartásának a biztosítása. E jogvédő hivatása mellett másik – "magasabb és nagyobb jelentőségű" – feladata a büntetőjognak a társadalom védelme a bűnelkövetés ellen. Finkey nem az "igazságos megtorlást" tekintette a büntetőjog fő feladatának, hanem a bűnelkövetés okainak megszüntetését, és ennyiben társadalom-politikai rendeltetést és szerepet is tulajdonított a büntetőjognak.

Az igazságosság és a szükségesség eszméje képezi szerinte a büntetőjog alapvető elvét és egyúttal a büntetőjog bölcsészeti alapját. A mai tételes jog és tudomány vezéreszméi pedig a megtorlás, s az annak alapját képező egyéni felelősség, a megelőzés, vagyis a társadalmi védekezés, az egyéniesítés és az emberiség. Az igazságosság és a szükségesség (hasznosság) viszonyát illetően úgy foglalt állást, hogy ezek nem zárják ki, sőt feltételezik, illetőleg kiegészítik egymást.

A büntetőjog feladatáról, továbbá az igazságosság és a szükségesség viszonyáról vallott felfogása alapján már jól érzékelhető "közvetítő iskolai" beállítottsága. Szerinte "Csak ne beszéljünk abszolút igazságról, amit az ember meg nem valósíthat, s ne hangoztassuk egyedül és kizárólag a hasznot, a célszerűséget, ami könnyen félremagyarázható. Az emberi igazság is büntetést követel ugyan minden jogsértő cselekményért, de ez nem zárja ki, sőt megkívánja a méltányosság, az emberiség (humanizmus), a hasznosság és célszerűség elveit."

Finkey úgy ítélte meg, hogy "A mai bűnügyi politikának az összetett elmélet és az u.n. közvetítő iskola elveiből és vezéreszméiből kell kiindulnia." A "közvetítő iskola" neve alatt az ellentétes (az abszolút és a relatív, a megtorló és a megelőző) felfogásokat, a "túlzó és egyoldalú törekvések kölcsönös mérséklésével, helyes összhangba" hozó nézetrendszeri értette.

Bűncselekmény-fogalmi felfogását illetően tankönyvében "A büntetendő cselekmény" címszó alatt két külön fejezetben tárgyalja a bűncselekmény fogalmát és a tényálladék kategóriáját. A közös cím jelzi, hogy a két különálló fogalmi kör egységet képez, mint ahogyan az is arra utal, hogy az ún. alanyi bűnösséghez, vagyis a felelősségre vonáshoz mindkét említett fogalmi kategória megléte szükséges.

Fölfogásában a büntetendő cselekmény, azaz a bűncselekmény jogi fogalma: "az állami büntetéssel fenyegetett jogtalan emberi cselekmény". A bűncselekmény fogalmi elemei tehát: 1. a cselekmény, 2. a jogtalanság, 3. az állam általi büntetéssel fenyegetettség.

ad 1. Szerinte "Az emberi cselekmény ... csak akkor bír jogi jelentőséggel s így b. cselekményt is csak akkor képezhet, ha az tárgyilag és alanyilag okozatos, vagyis ha a jogsértő eredmény a büntettes tevékenységéből s a tevékenység annak akaratából ("alanyi bűnösségéből") származik". Finkey ezzel a természetes cselekménytani irányzathoz közeli álláspontot képvisel, vagyis nem választja külön ugyan az akaratit formát, azaz a pusztán akaratlanságot az akarat tartalmától, de az együttes tárgyalás ellenére azért elkülönül egymástól a cselekmény és annak büntetőjogi relevanciája.

ad 2. Jogtalanság alatt a tételes jog szabályaival, parancsaival, tilalmaival ellenkező (normaellenes) és jogilag védett emberi érdekeket sértő vagy veszélyeztető cselekményt ért. Vagyis Finkey Ferenc a materiális (vagy más elnevezéssel a dualisztikus) jogellenességi elmélet képviselője: a jogtalanság mind normaellenességet, a tiltottságot, azaz a jogtalanság alaki ismérvét; mind a tartalmi ismérvet, a jogi javak sértését vagy veszélyeztetését (társadalomellenességet) magában foglalta. A materiális jogellenességi teóriájából azonban egyáltalán nem vezetett le törvény fölötti kizáró okot, nyilván a legalitás elvét, a jogbiztonságot fenyegető veszélyt látott a törvény jogalkalmazói fölülbírálásában, márpedig – érthetően és helyeseltetően – a legalitás elvét, a jogbiztonságot előbbre valónak tartotta.

ad 3. A bűncselekmény az állam által előre büntetéssel fenyegetett, vagyis "az államban a legmagasabb joghátrányokkal sújtott cselekmény", ennek folytán az állam, a közhatalom által való legszigorúbb helytelenítést és elítélést fejezi ki a büntetettség.

Ha ezt a bűncselekmény-fogalmi definíciót a korabeli szakirodalomban elhelyezni és mai megítéléssel értékelni kívánjuk, úgy az állapítható meg, hogy Finkey meghatározása a korai bűncselekmény-fogalmi meghatározások közé sorolandó. Vagyis nála a bűnösség még nem külön bűncselekmény-fogalmi elem, hanem a szándékosság és a gondatlanság a másik bűncselekménytani kategóriában, a törvényi tényállásban ("tényálladékban") kapott helyet.

(A bűncselekmény-fogalmi felépítés építőelemei fokozatosan fejlődtek ki. A cselekmény fogalma először Berner 1857. évi tankönyvében a bűncselekményi rendszer alapköveként szerepelt. A bűnösségtől független objektív jogellenesség elismerésének követelése Jheringnél jelentkezett először a múlt század második felében. A tényállás (szerűség) fogalma Beling 1906. évi híres bűncselekménytani monográfiájában vált elfogadott bűncselekmény-fogalmi elemmé. A bűnösség tana alakulása szempontjából Frank 1907. évi munkája kapott különös jelentőséget. Az egész bűncselekmény-fogalmi rendszer kialakulása szempontjából pedig az e század első két évtizedében Liszt és Beling munkássága hatott meghatározó erővel. A magyar szakirodalom ezt a fejlődést – kisebb, olykor nagyobb késéssel – mindig nyomon tudta követni, s ez állapítható meg Finkey ezirányú munkáiról is.)

A tiszta pszichológiai felfogásnak – amely a bűnösségen kizárólag cselekmény és az elkövető közötti lélektani kapcsolatot érti – felel meg Finkey bűnösségi teóriája. Strukturáját tekintve pedig a bűnösség nála – mint már jeleztem – még a tényálladék eleme, a szándékosság és gondatlanság gyűjtőfogalma.

Tényálladéknak a bűncselekmény összes jogi ismérvét, megállapításának törvényes feltételeit és kellékeit nevezte. Szerinte a bűncselekmény teljes megismerése végett mindig külön és világosan meg kell állapítani az illető cselekménynek az

alanyát, a tárgyát, az alanyi okozatosságot, a tevékenységet az eszközzel együtt és az eredményt. Az alanyi okozatosság (bűnösség) megállapítása a tényálladéknak, s ezzel a beszámításnak (felelősségre vonásnak) egyik feltétele. (Az alanyi okozatosság és az alanyi bűnösség között különbséget tett Finkey. Az előbbi a cselekmény és az elkövetője közötti lélektani kapcsolatot, az utóbbi pedig a tettért való erkölcsi felelősséget fejezte ki.).

A bűnösség tiszta pszichológiai felfogásából következik, hogy a szándéknak csak a ténykörülményekre kell kiterjednie. Finkey szerint ugyanis a bűncselekmény szándékosságához nem szükséges, hogy a tettes a cselekmény jogtalanságát vagy annak büntetendő voltát ismerje, így a "jogtalanság tudata" a szándékosságához nem tartozik hozzá.

A beszámítás és a beszámítást kizáró okok bemutatása külön fejezetben kapott helyet. A beszámítás pozitív előfeltételének a beszámítási képesség fennforgását tekintette, míg negatív feltételnek a beszámítást kizáró ok hiányát. A beszámítást kizáró okokon belül a törvényi szabályozás alapján különbséget tett a beszámíthatóságot (beszámítási képességet ill. bűnösséget) és a cselekmény jogtalanságát kizáró okok között. Harmadik csoportként különbözteti meg a büntetendőséget kizáró okokat, amelyekhez a büntető eljárás megindítását kizáró okokat, sőt – mai rendszerezés alapján – a megszüntető okokat is sorolja.

A cselekmény jogtalanságát (jogellenességét) kizáró okok között tárgyalja Finkey a jogos védelmet, a végszükséget és a jogtalanságot kizáró – törvényben általában nem szabályozott – egyéb okokat. A jogos védelem taglalása körében a jogos védelem határának a szükségességet, a támadással való arányosságot tekinti. A való élet figyelembe vételével nem merev nézetet vall, hiszen szerinte "E határ pontos megállapítása és megtartása alig lehetséges. Hogy vagyon elleni támadás ellen vagyoni sértéssel, testi sértés ellen testi sértéssel, ölés ellen megöléssel védekezhessünk, ez a gyakorlatban lehetetlenség. A BTK. által is megkívánt szükségesség csak annyit jelent, hogy kisebb sértés ellen ne vegyünk igénybe nagyobb jogtárgy megsértését. ... Azonban még a szükségesség...megtartását sem követelhetjük mindig és szigorúan a megtámadottól."

A büntetendő cselekmény külső megjelenési alakjai c. fejezetben a stádiumtani témakör ismertetése szerepel. Az e tekintetben kifejtettek nagy többsége ma is érvényes és használható ismeretanyagot tartalmaz. Így pl. az előkészület és a kísérlet elhatárolását illető nézete most is helytálló: "Az előkészületi cselekménynek nem szabad a tényálladéki cselekvés (ölés, a dolog elvétele) részbeni megvalósítását sem képezni, ha a tevékenység már a jogtárgyat közvetlenül veszélyeztette vagy éppen megsértette. a cselekmény kísérlet."

A tettesség és a részesség elhatárolására írt felfogását viszont nem tekinthetjük ma már irányadónak. Szerinte tettesség esetében egy ember, egy alany, míg részességnél többen közös akaratral és közös erővel hozzák létre a cselekményt. Az akkori törvényi szabályozásnak megfelelően, de elvileg ugyancsak részességnek tekintette – a felbujtás és a bűnsegély mellett – a társtettességet is. Ezzel a felfogásával függ össze, hogy egyrészt a társtettesség és a bűnsegély elhatárolását a kissé bizonytalan oksági elmélet alapján (ha a közreműködőnek a véghezvitel alkalmával kifejtett cselekménye nélkül az eredmény nem jött volna létre, ekkor társtettesség) kívánta megoldani. Másrészt Finkey az ún. fősegéd cselekményét – igen vitathatóan –

társtettségnek tekintette, jóllehet a bűnsegey lehet olyan is, amely nélkül a tettesi magatartás egyáltalán nem lett volna elkövethető.

Az egység és a többség témakörében ismeretesen már fiatalon kiemelkedőt produkált. Ezirányú felfogásának csupán felvillantására emelem ki a tankönyvéből, hogy a büntetendő cselekmények egysége és többsége között az egyedül biztos elhatároló vonalnak a tényálladék egységét vagy többségét látta. Szerinte sem a "cselekvés, sem a jogsértés, sem a causalitas egysége vagy többsége nem ad biztos és szabatos kulcsot a határozott különbségtételre."

A büntetőjog feladatáról vallott felfogásával összhangban Finkey a büntetőjogi jogkövetkezmények körében nem csupán a büntetéssel, hanem a különböző biztonsági intézkedésekkel, s a javító-nevelő és gyámolító (patronage) intézményekkel is mind behatóbban foglalkozott. Vagyis a bűnelkövetés elleni harcot nem tekintette többé a büntetőjog feladatán kívül esőnek. Visszaemlékezésében írja, hogy különösen Prins és Liszt "remek kriminálpolitikai dolgozatai...és nagyszerű büntetőjogi Tankönyve nyitották fel szememmet a büntetőjog modern problémái felől. Szívvel, lélekkel csatlakoztam a reformiskolához."

1914. évi tankönyve a büntetés hagyományos fogalma mellé két új fogalmat állít: a mai büntetőjogi intézkedéssel azonos ill. hasonló biztonsági rendszabályokat és a fiatakorúak megmentését szolgáló javító-nevelési intézkedéseket. A büntetés alapjául az összetett elmélet alapelveit fogadta el, és a közvetítő iskola vezéreszméi alapján különbséget tett a büntetés általános és különös célja(i) között. Általános célként az általános és különös megelőzést, továbbá a megtorlást említi. A büntetés különös vagy közvetlen célja – Liszt felfogásához hasonlóan – a büntettek különböző osztályaitól függően alakul: az alkalmi, a kétes jellemű és a hivatásos büntettekkel szemben az intés, a javítás és az ártalmatlanná tétel lehet cél.

Kiemelendő a halálbüntetés kérdésében kifejtett álláspontja. Tankönyvei mellett mindenekelőtt az 1923. évi Toldalékban, valamint az 1933-ban kiadott Büntetéstan problémák c. kötetében található meg ezzel kapcsolatos felfogása. Az ún. Toldalékban a "rendkívüli nagy események hatása alatt" azt az álláspontot képviselte, hogy a halálbüntetés elvileg minden körülmények közt helytelen és elítélendő, azonban rendkívüli időben – háború vagy forradalom idején – aligha kerülhető el mint rendkívüli büntetés. Az 1933. évi említett művében úgy véli, hogy "a halálbüntetésnek egy kultúrállam büntetési rendszerében nincs helye. A halálbüntetés egyfelől ellenkezik a büntetőjog legfőbb vezérelveivel..., másfelől: ellentétben áll...az emberisésséggel, sőt káros erkölcsi hatású..., s gyakorlatilag is helytelen..., emellett esetleg helyrehozhatatlan bírói tévedésekre nyújt alkalmat."

Végezetül írásomat kissé személyes jellegű véleményemmel zárom. Finkey Ferenc és főként munkássága iránti tiszteletem és rokonszenvem magyarázataként az alábbiakat emelem ki:

– A büntetőjog "egésze" (azaz mind a büntető eljárásjog, mind a pönológia, mind az anyagi büntetőjog) terén kiemelkedő és kiegyensúlyozott teljesítményt nyújtott.

– Tudományos nézetei széleskörű nemzetközi kitékintés eredményei is, s azok – ha természetesen olykor-olykor vitathatóak is – a szélsőségeket elkerülvén mértéktaartóak, sok tekintetben irányadóak és korszerűek.

– Az elmélet és a gyakorlat szerencsés egységét és összhangját sikerült életpályáján megvalósítani, s a való élettől idegen "papiros bölcselkedés" távol állt tőle.

Szerencsésen ötvöződtek ("kiegyenlítődtek") anyagi büntetőjogi fölfogásában a garanciális jelentőségű dogmatikai és a kriminálpolitikai, kriminológiai állásfoglalásai.

Összegzésként úgy ítélem meg, hogy az anyagi büntetőjog területén Finkey Ferenc többször említett tankönyve a XX. század hazai összefoglaló szakirodalmának csúcsteljesítményei és maradandó értékei közé tartozik. Gondot jelent azonban, hogy ez a ma is hasznosítható maradandó érték – néhány hasonló művel együtt – igazából még szinte a könyvtárakban sem hozzáférhető, főként nem a joghallgatók tömegei számára. Épp ezért javasolható Finkey Ferenc tankönyvének reprint vagy más hasonló elérhető kiadásban történő ismételt közzététele, hisz ez egyszerre lenne értékmentés és értékerjesztés.

FERENC NAGY

EINIGE GEDANKEN ÜBER DEN EHEMALIGEN UNIVERSITÄTSPROFESSOR UND STRAFRECHTLER IN SZEGED: FERENC FINKEY

(Zusammenfassung)

Der Beitrag besteht aus zwei Teilen: der Erste befasst sich mit der Universitätstätigkeit von Ferenc Finkey und mit deren Nachwirkungen in Szeged. Im zweiten Teil handelt es sich um die wissenschaftliche Tätigkeit des Professors auf dem Gebiet des materiellen Strafrechts.

Aufgrund der Protokolle der Fakultätsitzungen und anderen Universitätsdokumente kann man feststellen, dass Ferenc Finkey in dem Studienjahr 1921-22 auf die Einladung der Franz-Josef-Universität die Elisabeth-Universität Pozsony verlassen hat und nach Szeged gekommen ist. Er unterrichtete hier zwei Studienjahre lang: 1921-22 und 1922-23. Während dieser Zeit hat er als Lehrstuhlleiter für Strafverfahrensrecht vor allem Vorlesungen im Prozessrecht gehalten, aber auch Seminare geführt in Strafrecht, Pönologie und Kriminalistik. Ferenc Finkey verliess Szeged im Mai 1923. Daß die Universität Szeged Finkeys akademische Tätigkeit geschätzt hat, wurde damit bewiesen, dass ihm im Jahre 1925 der Titel "Honorarprofessor" verliehen wurde. 1940 wurde er dann auch zum Ehrendoktor der Universität promoviert.

Die wissenschaftliche Laufbahn fing Ferenc Finkey auf dem Gebiet der strafrechtlichen Dogmatik an. Er habilitierte 1895 mit seinem Werk: "Die Lehre der Tateinheit und der Konkurrenz im Strafrecht". In mehreren Lehrbüchern fasste er das ganze Material sowohl des materiellen, als auch des formellen Strafrechts zusammen.

Finkey verstand unter dem Begriff "Strafrecht" sowohl das materielle Strafrecht als auch das Strafprozessrecht und das Strafvollzugsrecht. Er war der

Vertreter der neuen kriminalpolitischen Richtung, die den liberal-rechtsstaatlichen Gedanke und die moderne Strafrechtsschule verbunden hat. Auf dem Gebiet des materiellen Strafrechts gehört Finkeys Lehrbuch aus dem Jahre 1914 zu den Höchstleistungen der zusammenfassenden ungarischen Fachliteratur des 20. Jahrhunderts.